

10. Підпала І. В. Правове регулювання праці моряків по українському і міжнародному законодавству : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2021. 470 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-598-3-16>

**LEGAL ASPECTS OF THE APPLICATION OF ARTIFICIAL
INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN THE SPHERE
OF STATE SUPERVISION AND CONTROL**

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ
ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ
ТА КОНТРОЛЮ**

Dulina O. V.

*Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Public Administration
and Regionalism
Odesa Polytechnic National University
Odesa, Ukraine*

Дуліна О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного
управління та регіоналістики
Національний університет
«Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна*

Сучасний стан застосування штучного інтелекту (ШІ) у сфері державного нагляду та контролю прямо пов'язаний із низкою системних проблем публічного управління. Недосконалість механізмів прийняття управлінських рішень зумовлює обмежене використання ШІ, адже алгоритми потребують чітко визначених цілей, стандартизованих процедур і зрозумілих критеріїв оцінювання, яких у національній практиці бракує. Нерівний доступ громадян до цифрових сервісів і низький рівень персоналізації рішень уповільнюють повноцінне впровадження цифрових інструментів та ускладнюють автоматизацію процесів контролю, що знижує ефективність використання технологій штучного інтелекту для моніторингу й аналізу даних. У результаті, навіть за наявності сучасних технологій, інтелектуальні системи не можуть у повному обсязі забезпечити прозорість, об'єктивність і результативність державного нагляду та контролю.

У Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні [1] особливо наголошено, що однією з ключових проблем є відсутність належного правового регулювання застосування технологій ШІ у публічному адмініструванні, що стримує їх інтеграцію в систему державного

нагляду та контролю. У 2025 році уряд затвердив новий План заходів на 2025–2026 роки з реалізації Концепції розвитку ШІ [2]. Цей план передбачає низку важливих напрямів, зокрема: розроблення рекомендацій з кібербезпеки для систем ШІ, моніторинг впровадження ШІ в різних сферах; підготовку законодавчих ініціатив [3, с. 4]. Презентована Міністерством цифрової трансформації Дорожня карта регулювання штучного інтелекту та розроблена Інститутом проблем штучного інтелекту МОН України і НАН України «Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні на 2022–2030» [4] становлять важливі інструменти формування цілісної державної політики у сфері цифровізації.

Державний нагляд і контроль мають багаторівневий характер та охоплюють різні сфери суспільних відносин, у яких впровадження цифрових технологій і систем штучного інтелекту поступово трансформуює традиційні підходи до їх здійснення. Важливим етапом цифровізації системи державного нагляду й контролю стало впровадження електронної системи Prozorro, яка забезпечує нагляд за процесом закупівель. У сфері антикорупційної політики Національне агентство з питань запобігання корупції здійснює контроль за дотриманням антикорупційного законодавства, зокрема перевіряє через Єдиний державний реєстр декларацій інформацію, зазначену у деклараціях суб'єктів декларування. Технології штучного інтелекту активно застосовуються у сфері податкового адміністрування. Вони забезпечують автоматизовану перевірку податкових декларацій, що сприяє зниженню кількості помилок, мінімізації корупційних ризиків і підвищенню ефективності контролю. У митній сфері Автоматизована система аналізу та управління ризиками забезпечує своєчасну ідентифікацію ризикових операцій та підвищує ефективність адміністрування податків і митних платежів. Фінансово-банківський нагляд, що здійснюється Національним банком України, із застосуванням технологій штучного інтелекту забезпечує оперативне виявлення нетипових транзакцій та підвищує ефективність запобігання фінансовим правопорушенням. У сфері нагляду за дотриманням законодавства про зайнятість і соціальне страхування Державна служба з питань праці та пов'язані інституції поступово впроваджують цифрові технології та алгоритми штучного інтелекту. Сучасними інструментами є Єдиний державний реєстр застрахованих осіб Пенсійного фонду України, який використовується для контролю офіційного працевлаштування, перевірки нарахування страхових внесків і соціальних виплат; електронні трудові книжки дозволяють автоматично відстежувати факти оформлення чи не оформлення трудових відносин. Через Єдину державну електронну базу з питань освіти держава контролює достовірність даних про

вступників, студентів і випускників, видачу документів про освіту, дотримання ліцензійних умов закладами освіти та прозорість процедур вступу й навчання. В екологічній сфері функціонує інформаційна система “ЕкоСистема”, яка є єдиним автоматизованим сервісом збору, накопичення та обробки інформації щодо суб’єктів, які підлягають державному екологічному контролю. У медичній галузі ключову роль відіграє система eHealth, яка забезпечує державний контроль за доступністю та якістю медичних послуг, здійснення фармацевтичного нагляду, а також контроль у сфері фінансування охорони здоров’я. Зокрема, Національна служба здоров’я України здійснює фінансовий моніторинг використання бюджетних коштів, виділених на оплату медичних послуг, що сприяє прозорості та ефективності витрачання державних ресурсів.

Отже, цифровізація та поступове використання технологій штучного інтелекту змінюють саму логіку функціонування державного нагляду і контролю, переводячи його у ризик-орієнтований формат, де значна частина аналітичної діяльності автоматизується. Використання алгоритмів штучного інтелекту у процесі адміністративного контролю підвищує ефективність і прозорість, однак породжує виклики для забезпечення неупередженості, рівності доступу до послуг та належного захисту прав людини. Тому правове регламентування застосування інноваційних технологій у цій сфері залишається необхідною умовою для забезпечення дотримання принципів законності, прозорості, підзвітності та гарантії захисту прав громадян.

Застосування ШІ у державному надгляді та контролі має не лише правовий, а й аксіологічний вимір, адже воно торкається базових цінностей правової держави. Принципи етичності, пропорційності й недискримінації повинні бути закладені у правове регулювання використання ШІ, щоб запобігти ризику упереджених або непрозорих рішень. Технології не можуть підміняти фундаментальні цінності правової держави, а мають служити їх зміцненню. Баланс між ефективністю адміністративного процесу й гарантіями прав людини є визначальним у формуванні правового режиму застосування ШІ у сфері державного нагляду та контролю.

Незважаючи на позитивний ефект від використання ШІ, слід наголосити на існуванні низки правових викликів, серед яких: фрагментарність нормативної бази, відсутність усталеної термінології, слабкість інституційної координації, етична невизначеність [3, с. 7], ризики дискримінації та порушення прав людини, недосконалість механізму оскарження рішень, ухвалених із застосуванням ШІ, а також потреба у належному захисті персональних даних.

Мінімізація відповідних ризиків потребує комплексного правового, організаційного та технологічного підходу. Передусім необхідним є законодавче врегулювання використання ШІ у сфері державного нагляду та контролю шляхом внесення змін до чинних актів, які б визначали процедури та межі застосування таких технологій. Важливим напрямом є забезпечення прозорості алгоритмів – шляхом упровадження обов’язкових вимог до їх відкритості, аудиту та сертифікації. Додатково необхідно запровадити ефективні механізми оскарження рішень, ухвалених із використанням ШІ, що передбачатимуть право особи на перегляд такого рішення у судовому чи адміністративному порядку. Для зниження ризиків дискримінації та порушення прав людини слід установити етичні стандарти застосування ШІ у сфері публічного управління, узгоджені з підходами Європейського Союзу (зокрема, із вимогами Європейського акту про штучний інтелект). Крім того, актуальним є формування національної системи стандартизації та сертифікації алгоритмів, яка дозволить оцінювати їхню надійність, безпечність і відповідність принципам доброго врядування.

Література:

1. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2.12.2020 № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2025).
2. План заходів на 2025–2026 роки з реалізації Концепції розвитку ШІ: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 р. № 457-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2025).
3. Олійник О. Правове регулювання штучного інтелекту в Україні: виклики та перспективи. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. (6). DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.6.04>
4. Бондар Д. В. Адміністративно-правові засади використання технології штучного інтелекту у сфері забезпечення безпеки життєдіяльності: сучасний стан та напрями удосконалення. *Право і суспільство*, 2024. № 6. С. 118–125. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.6.18>